

ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙ ІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРІОРИТЕТИ ТА ІННОВАЦІЇ

Толочко Світлана Вікторівна

доктор педагогічних наук, професор,

головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти,

Інститут проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Державна політика у сфері освіти і науки (<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>) пов'язана з розвитком людського капіталу та отриманням економічної вигоди через стає зростання й конкурентну економіку для забезпечення суспільного й індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. З огляду на те, що сучасна українська освіта й наука не встигають вчасно реагувати на новітні потреби особистості та соціуму, економіки, світові тенденції, необхідна *системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях: від дошкільної до вищої та освіти дорослих*. Реформування передбачає реалізацію спільної мети щодо перетворення української освіти на інноваційне середовище набуття здобувачами освіти ключових компетентностей для реалізації ними успішної життєдіяльності нині й у майбутньому, отримання можливостей і ресурсів науковцями для проведення досліджень з безпосереднім впливом на соціально-економічний та інноваційний поступ держави в умовах реалізації цілей сталого розвитку України.

Особливої актуальності зміна пріоритетів розвитку освіти й науки набуває в кризовій ситуації воєнного стану, необхідності розроблення детальних дорожніх карт для відбудови та продовження реформування освіти й науки в післявоєнний період. Виникає гостра потреба визначення завдань для подальшого зменшення деструктивних наслідків, спричинених повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України.

Трагічний воєнний досвід не є джерелом розвитку освіти й науки. Завдання освітнього, освітньо-наукового середовища закладів освіти (ЗО) нині – життєзбереження та життєпідтримка учасників освітнього процесу завдяки формуванню та розвитку їхньої працеспроможні й

комунікативності для набуття системних навичок безпеки життєдіяльності за невизначеності умов ризиків і небезпек.

Актуалізується необхідність урахування під час проведення освітнього процесу та здійснення наукових досліджень впливу війни на діяльність українських ЗО, вивчення закордонного досвіду країн, де тривали воєнні дії, імплементація дієвих практик у розроблення рекомендацій українським закладам освіти/науковим установам [5].

Наразі можна стверджувати про зорієнтованість освіти й науки на сувору воєнну реальність. Так, профільним міністерством було анонсовано низку нововведень, зокрема, розроблення спільно з ЮНІСЕФ практикуму з мінної безпеки для здобувачів освіти та адаптацію навчального матеріалу курсу для дітей різних класів та вікових груп. На інформатиці вивчатиметься штучний інтелект та програмування. Таким чином, актуалізується проведення педагогічних досліджень сприйняття українськими здобувачами освіти технологій зі штучним інтелектом, їхніх занепокоєнь, очікувань та уявлень про можливості й загрози, які несуть такі технології, для розроблення рекомендацій педагогам і психологам, аби мінімізувати припустимі ризики та максимізувати ймовірні потенційні можливості імплементації штучного інтелекту в освітній та науковий процеси [2].

Для розвитку креативності пропонується введення в навчальні програми наукових експедицій з географії та історії, а відтак розроблення спеціальних маршрутів. Тож під час підготовки дисертацій з педагогічних наук в умовах воєнного стану доцільним буде врахування означених інновацій.

Особливої ваги набуває предмет «Захист України» з винятково практичним форматом його вивчення, зокрема домедичної допомоги, мінної безпеки, основ управління дронами та орієнтування на місцевості, що також вимагатиме від виконавців наукових досліджень зміщення акцентів на безпекові питання. Злободенність екологічної безпеки зумовлена суперечностями між: запитом щодо формування готовності та здатності громадян до практичних дій у нестандартних екологічних ситуаціях і недостатньою сформуванню їхньої екологічної компетентності; важкою екологічною ситуацією в Україні через незорієнтованість національної економіки на екологічно безпечне (безвідходне) виробництво, збереження здоров'я населення, особливо в умовах війни, та безсистемністю і фрагментарністю екологізації освіти в закладах загальної середньої; професійно-технічної, фахової передвищої, вищої освіти тощо. Таким чином, зростає роль наукових

досліджень з формування екологічного мислення, свідомості, компетентності, культури, особливо це стосується практичного боку означеного процесу з виробленням умінь, навичок екологічної безпеки власної та оточення як складника культури миру в українців [3].

Аналіз сучасних наукових досліджень з педагогічних наук в умовах воєнного стану репрезентований низкою найважливіших: *навчання протягом життя* (life-long learning – LLL-освіти) [8; 10], *економізації освіти* в контексті інноваційної моделі реформування світової та української освіти задля внеску в національну конкурентоспроможність та долання глобальних екологічних викликів для сталого майбутнього [4; 5], *трансгуманізму* з використання науки і технологій для вдосконалення розумових і фізичних можливостей особистості, сприяння збільшенню тривалості життя та його якості [9], адже станом на 28 серпня 2023 року, за офіційною інформацією ювенальних прокурорів, щонайменше 1117 українських дітей отримали поранення різного ступеня тяжкості та потребують протезування, трансплантації тощо.

Аналіз пріоритетних напрямів (тематик) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023–2027 рр. [1] уможливив укладання таблиці 1, котра репрезентує зміщення фокусу уваги науковців на підготовку дисертацій з педагогічних наук в умовах воєнного стану саме на проблеми, пов'язані з провадженням освітнього й наукового процесів в умовах війни та повоєнною відбудовою України.

Отже, у складних економіко-політичних умовах та за воєнних дій в Україні неминучими стають процеси впровадження новачій у підготовку дисертацій з педагогічних наук задля забезпечення належної компетентності здобувачів освіти, професійної підготовки майбутніх фахівців, запоруки стійкості та сталого розвитку держави під час воєнних дій і повоєнної відбудови, забезпечення розвитку людських ресурсів з метою набуття економічної стійкості й незалежності в майбутньому.

Таблиця 1

Аналіз пріоритетних напрямів (тематики) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок

Назва напрямку	Актуальні проблеми
1. Освіта, психологія і педагогіка для перемоги над російським агресором та повоєнного відновлення України.	Освіта в умовах воєнного стану: виклики, ризики, втрати та ефективні способи захисту її стійкості. Модернізація освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Інституційно-правове регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану. Освіта як фундаментальна складова Плану відновлення України, яка забезпечує розвиток людських ресурсів. Психологічні чинники індивідуальної і колективної стійкості та опору військовій агресії. Психологія суспільної згуртованості в умовах зовнішніх воєнно-політичних викликів.
2. Філософські, теоретико-методологічні та історичні передумови інтеграції української освіти і педагогічної науки до європейського та світового освітнього і наукового просторів.	Концептуалізація і моделювання історико-педагогічного знання (гносеологія і аксіологія); деколонізація історико-педагогічного знання. Освіта під час війни та повоєнної відбудови різних історичних періодів. Подолання лиха війни, епідемій, соціальних, психологічних і фізичних вад у дітей та молоді. Реформаційні процеси в освіті; освіта заради миру та розвитку людства. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді в Україні та світі.
3. Цифровізація освіти.	Цифрова трансформація освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Формування і розвиток цифрової компетентності, культури кібербезпеки суб'єктів освітнього процесу, їх адаптація в цифровому освітньому середовищі; розроблення та впровадження механізмів і заходів щодо попередження кіберзагроз у цифровому освітньому і науковому середовищі.
4. Спеціалізована освіта.	Реалізація трансдисциплінарної методології в освітніх програмах спеціалізованої освіти. Науково-методичне забезпечення спеціалізованої освіти містечкового, військового, спортивного і наукового спрямування. Психологічні основи ідентифікації та розвитку обдарованості особистості.
5. Теорія виховання. Педагогіка і психологія виховання.	Моральне та громадянське національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Виховні засади утвердження української національної ідентичності. Виховання культури безпечної життєдіяльності дітей та учнівської молоді. Екологічна освіта для сталого розвитку України та подолання наслідків воєнних дій.

Література:

1. Про пріоритетні напрями (тематику) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023-2027 рр. : Постанова Президії НАПН України від 05 квітня 2023 року № 1-2/4-76.
2. Толочко С. В., Годунова А. В. Теоретико-методичний аналіз оптимізації дослідницької та наукової діяльності в умовах використання сервісів зі штучним інтелектом. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 61. Т. 2. С. 18–24.
3. Толочко С. В., Шевченко Н. О. Екологічна безпека як складник культури миру в українців. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. № 1 (103). С. 247–254.
4. Tolochko S. Economi competitiveness and modern pedagogics definitions correlation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2016. Vol. 2. № 1. С. 101–107.
5. Tolochko S. Reforming of ukrainian educational system in the context of transborder integration into the world academic space. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2020. № 2(35). P. 8–13.
6. Tolochko S., Lymar V. Innovation aspects of the postindustrial society. *Trendy ve vzdělávání*. 2016. № 9 (1). P. 253–258.
7. Tolochko S., Lymar V., Ridei N. Possibilities of utilization of the virtual environments in education. *Edukacja – Technika – Informatyka*. 2016. № 2(16). P. 258–263.
8. Voitovska O., Tolochko S., Bordyug N. Lifelong Learning in Modern Strategies of Sustainable Development. *Studia warmińskie*. 2018. № 55. P. 343–353.
9. Voitovska O., Tolochko S. Physical Education Teachers' Perspectives in a Changing World: From Future Studies to New Physical Culture. *Філософія і космологія*. 2018. Vol. 20. P. 139–145.
10. Voitovska O., Tolochko S. Lifelong Learning as the Future Human Need. *Філософія і космологія*. 2019. № 22. P. 144–151.